

щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2004. – Вип. 15. – С. 303. 20. Положення про Комісію зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права: Указ Президента України від 09.12.2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 95. – Ст. 3379.

УДК 340.1

I. В. МИМА

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО КОНФЛІКТУ ЯК ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Досліджується процес формування різних напрямів об'єктивного наукового аналізу проблем теорії держави і права; проведено аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, що спричиняють виникнення релігійного конфлікту, що дало змогу навести визначення релігійного конфлікту як правової категорії у вузькому та розширеному розумінні. Відповідно до загальнотеоретичних положень визначено основні ознаки та розкрито сутність релігійного конфлікту як деструктивної взаємодії суб'єктів релігійних відносин (внутрішньоцерковних та міжконфесійних) у намірах реалізувати власні релігійні інтереси і цінності, зберегти або перерозподілити владу, вплив, статуси, привілеї тощо, захистити власну ідентичність.

Ключові слова: релігійний конфлікт, ознаки та сутність релігійного конфлікту.

Мима І. В. Некоторые аспекты определения религиозного конфликта как правовой категории

Исследуется процесс формирования разных направлений объективного научного анализа проблем теории государства и права; проведен анализ внутренних и внешних факторов, влияющих на возникновение религиозного конфликта, что дало возможность определить религиозный конфликт как правовую категорию в узком и широком смысле. В соответствии с общетеоретическими положениями определены основные признаки и раскрыта сущность религиозного конфликта как деструктивное взаимодействие субъектов религиозных отношений (внутрицерковных и межконфессиональных) в целях реализации собственных религиозных интересов и ценностей, сохранения или перераспределения власти, влияния, статуса, привилегий и др., защитить собственную идентичность.

Ключевые слова: религиозный конфликт, признаки и сущность религиозного конфликта.

Mima I. Some aspects of the definition of religious conflict as a legal category

The process of forming of various directions of objective scientific analysis of problems of theory of the state and right is explored in the article; the analysis of internal and external factors that give rise to religious conflict, which allowed the author to give the definition of religious conflict as a legal category in the narrow and expanded understanding. Pursuant to the provisions of general the main features and essence of religious conflict as destructive religious relations between subjects (the inside of the church and between faiths) in the intention to realize their own religious interests and values, save or reallocate power, influence, status, privileges, etc., to protect own identity.

© МИМА Ирина Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін відокремленого структурного підрозділу Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

Key words: *religious conflict, characteristics and nature of religious conflict.*

В Україні за роки незалежності відбулося стрімке зростання релігійності в її різноманітних і суперечливих виявах. Зокрема, міжконфесійні й міжцерковні конфлікти розгорталися одночасно на різних рівнях і напрямках: множинні розколи та конфронтація православних церковних структур різних юрисдикцій; конфлікт між православ'ям і греко-католицизмом, гостро актуалізований із здобуттям незалежності; історичноуспадковані та нові суперечності між православними і протестантськими конфесіями; православно-мусульманські протистояння у південних регіонах України, ускладнені напругою в етнонаціональних відносинах; конфліктні стосунки між традиційними і нетрадиційними для України релігіями (здебільшого іноземного походження); численні проблеми і кризи внутрішньо-конфесійного розвитку тощо. В умовах політичних трансформацій і державотворення міжконфесійні конфлікти стають не просто конфліктами релігійних інтересів, а зіткненнями етнокультурних ідентичностей, конфліктами етнічного й геополітичного вибору. Як наслідок, визначення шляхів оптимізації міжконфесійних відносин, прогнозування і попередження релігійного конфлікту перетворюється на нагальну суспільну потребу і важливу умову розбудови громадянського суспільства та правової держави. Відтак актуальним є систематичне теоретико-правове дослідження релігійного конфлікту як правової категорії: визначення поняття «релігійний конфлікт», його ознак та сутності, особливостей впливу на суспільні процеси.

Теоретичні напрацювання щодо природи, визначення релігійного конфлікту, осмислення типів і специфіки релігійного конфлікту та комплексу протиріч у конфесійній сфері, спричинених перехідним, трансформаційним станом українського суспільства, накопичені у різних галузях знань. Переважно це праці науковців: у сфері соціологічної теорії конфлікту (В. Андреев, О. Бандурка, Н. Вишнякова, О. Громова, А. Дмитрієв, А. Ішмуратов¹ та ін.); релігієзнавства (В. Бондаренко, В. Сленський, В. Журавський, А. Колодний, П. Косуха, О. Кудлай, М. Новиченко, О. Шуба, П. Яроцький² та ін.); теології (православні богослови – Кирил (Гундяєв), Антоній (Сурозький), Дамаскін (Папандреу), Іларіон (Алфеев)³ та греко-католицькі богослови і церковні діячі – А. Шептицький, М. Любачівський, Л. Гузар, М. Маринович⁴ та ін.). Різні теоретико-методологічні та практичні аспекти міжрелігійних та міжконфесійних конфліктів, тенденції розвитку релігійних процесів знайшли своє висвітлення у працях зарубіжних учених: Л. Мітрохіна, М. Одинцова, М. Шахновича, І. Яблокова⁵ та ін., але узагальнюючих праць з приводу визначення релігійного конфлікту як правової категорії створено не було.

Дослідження релігійного конфлікту ґрунтується на синтезі соціологічних, релігієзнавчих, політико-правових, соціально-філософських, психологічних, етичних знань, водночас теоретико-методологічна база правової конфліктології у пізнанні релігійного конфлікту складає відносно невелику частку наявного доробку, про що свідчить відсутність цілісної правової концепції релігійного конфлікту. Тому є доречним дослідження визначення релігійного конфлікту з теоретико-правової точки зору. Адже вивчення релігійного конфлікту і гострих суперечностей у духовній сфері має не тільки теоретико-правове, а також і практичне значення, оскільки знання у цій галузі науки реально дозволять попередити і розв'язати конфлікти, пов'язані з питаннями віри, а спроби здійснити їх науковий аналіз можуть стати корисними для розробки практичних шляхів щодо їх врегулювання, припинення чи попередження.

У науковій літературі поняття релігійного конфлікту тлумачиться у двох площинах. Згідно з першою до релігійного належить конфлікт, який відбувається між конфесіями або релігійними організаціями, з приводу тлумачення та застосування релігійних норм. Виникає такий вид релігійного конфлікту здебільшого на доктринальному рівні⁶. За другою, окремою групою релігійних конфліктів є ті, що виникають між соціальними утвореннями, групами, які відносять себе до віруючих певної конфесії⁷. Крім того, релігійним вважають також конфлікт, що виникає всередині самої конфесії (наприклад, виникнення ересі). На думку А.Г. Залужного, релігійний конфлікт слід розглядати як специфічний вид соціального конфлікту: особливий конфронтаційний зріз нормальних суспільних відносин, що виникають внаслідок певних причин, які не дають змоги виокремити релігійний конфлікт в особливу правову категорію⁸.

Х.С. Даукіреєв пропонує розглядати релігійний конфлікт лише як частину або елемент національних чи геополітичних конфліктів, адже міжнаціональні відносини залежать від релігійного фактору. До того ж належність до певного етносу ототожнюють із конфесійною належністю, що спричиняє неможливість чітко визначити етнічну та конфесійну складову етнополітичних процесів і спонукає використовувати термін «етноконфесійні»⁹. У свою чергу, Д.Б. Малишева вважає, що конфесійних конфліктів у чистому вигляді не існує¹⁰. У ході соціальних суперечностей релігійні фактори можуть бути пов'язані з етнічними, національними, політичними, ідеологічними, що ускладнює виокремлення релігійного конфлікту як правової категорії.

За своїми типологічними характеристиками релігійний конфлікт є насамперед соціальним, оскільки сама релігія є первинною, глибинною підставою людського суспільства, що виникло в межах спільної релігії як усвідомлення людьми їх певної спільності¹¹. Соціальність релігії виявляється також у формах релігійних відносин – культурах, молитвах, догматах, здійснення внутрішньоцерковних богослужінь тощо, які присутні майже в усіх релігіях, але у різних віруваннях ці форми розрізняються у своїх конкретних виявах, що нерідко стає підґрунтям для релігійного конфлікту. Крім того, соціальність релігійного конфлікту, його спрямування на забезпечення релігійної комунікативної взаємодії суб'єктів релігійних відносин є основними причинами конфліктності у релігійній сфері. Аналіз релігійних конфліктів, визначення факторів, що їх породжують, та причин, що сприяють їх виникненню та розвитку, спрямований на вдосконалення як форми вираження, змісту та сутності релігійного конфлікту, так і більш ефективне втілення релігійно-нормативних настанов у механізмі релігійно-нормативного регулювання релігійних відносин.

Релігійний конфлікт постає як зіткнення релігійних інтересів суб'єктів релігійних відносин (представників різних релігійних груп) на ґрунті віровчення, релігійної діяльності, догматів, внутрішньогрупової етики, релігійних правил та норм поведінки. Релігійні конфлікти можуть відбуватись на внутрішньоконфесійному та міжконфесійному рівнях. За певних умов релігійні конфлікти можуть набирати форм міжетнічного та політичного конфліктів. Об'єктивним джерелом релігійного конфлікту виступає релігійна ціннісно-нормативна система суспільства¹². Зокрема, автономні системи вірувань, переконань і поглядів, принципи організації релігійних відносин у суспільстві, релігійна свідомість, релігійні уявлення, форми та види релігійних відносин (внутрішньо конфесійні та міжконфесійні) тощо. У межах релігійних цінностей і релігійних норм, які певним чином

впливають на світосприйняття і світогляд суб'єктів релігійних відносин, формуються певні зразки поведінки, на підставі певних релігійно-нормативних фактів виникають та розвиваються конкретні релігійні відносини, які за відповідних умов можуть перетворитися на релігійні конфлікти.

Будучи динамічним явищем, релігійний конфлікт виникає на підставі реалізації суб'єктами релігійних відносин релігійних прав та обов'язків з метою досягнення інтересів релігійного характеру. Конфліктні відносини між суб'єктами релігійних відносин можуть бути змінені чи припинені у зв'язку із задоволенням (досягнення релігійної мети) чи ні релігійних інтересів, шляхом прийняття відповідним уповноваженим органом державної влади чи церкви нормативного акта індивідуального характеру.

Релігійний конфлікт як правова категорія відрізняється від інших різновидів соціальних конфліктів тим, що виникає на нормативно-правовій основі та містить релігійно-нормативні суперечності, пов'язані не лише з процесом розробки та прийняття релігійних норм, а також з процесом застосування релігійних приписів. Тобто об'єктом релігійних конфліктів є суперечності між релігійними нормами та релігійно-нормативними актами, їх колізії.

Релігійний конфлікт об'єктивно детермінований сукупністю внутрішніх та зовнішніх чинників. До внутрішніх чинників релігійного конфлікту належать: місце релігійної групи у політичній системі й органах державної влади, а також культивована політична нерівність щодо представників окремих конфесій, намагання проголосити одну з релігій офіційною¹³. Наприклад, намагання суб'єктів релігійних відносин вплинути на механізм релігійно-нормативного врегулювання з метою максимального задоволення власних релігійних інтересів та потреб, що пов'язані з певними формами релігійної організації та взаємовідносинами між священнослужителями і мирянами, принципові відмінності у тлумаченні релігійних норм та догматів християнства (зокрема, православ'я додержується релігійних приписів щодо незмінного вигляду Символу віри, проголошених та закріплених у рішеннях I та II Вселенського Соборів, церковних канонів і правил церковного устрою, тоді як католики розширено тлумачать релігійні норми рішень I та II Вселенського Соборів, додаючи непогрішність римського папи у справах церкви і віровчення¹⁴; церковно-організаційна відмінність пов'язана з тим, що релігійні норми православної церкви заперечують верховенство римського папи як глави церкви, визначають та закріплюють священницьку ієрархію, тоді як протестантське духовенство обирається мирянами. Крім того, релігійні приписи православ'я не встановлюють світської влади за єпископами і не закріплюють шанування католицьких чернечих орденів, богослужіння в православних храмах провадиться, як правило, національними мовами, тоді як у католицьких – ще донедавна була обов'язковою латинська мова тощо).

До зовнішніх чинників, що спричиняють релігійний конфлікт, належать економічна, військова чи політична підтримка релігійного руху ззовні, а також зовнішньополітична діяльність окремих держав, які прагнуть політичного, економічного, духовного панування в певному регіоні¹⁵. Наприклад, нові геосоціальні, політичні, етнонаціональні, ідеологічні чинники міжрелігійних і міжконфесійних протистоянь пов'язані з процесами радикальних суспільних трансформацій, неорганічної модернізації, системної кризи суспільства; історично вкорінені детермінанти релігійного конфлікту, що актуалізувалися після руйнування тоталітарних і авторитарних режимів; глобалізаційні впливи, які зумовили ескалацію та підживлення релігійної напруги тощо¹⁶.

Наведений аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, що спричиняють виникнення релігійного конфлікту, дає змогу навести визначення релігійного конфлікту у вузькому та розширеному розумінні¹⁷. Вузьке розуміння релігійного конфлікту зводить його до об'єктивно існуючих суперечностей між двома або кількома релігійними нормами, що належать до єдиного предмета релігійно-нормативного регулювання релігійних відносин. У широкому розумінні, релігійний конфлікт розглядається як суперечності, спір, пов'язаний із релігійними відносинами сторін, і як наслідок, суб'єкти або мотивація їх поведінки, або об'єкт конфлікту мають релігійно-нормативні ознаки, а сам конфлікт тягне настання наслідків, передбачених релігійними нормами.

Звичайно, що втручання в релігійні уподобання і релігійні відносини віруючих, спроби нав'язати їм несумісні принципи організації релігійного устрою, взаємовиключні релігійні інтереси тощо, викликають опір тієї сторони, проти якої вони спрямовані. Виникає конфлікт як реалізація намірів і водночас подолання опору, який неминуче присутній у процесі цієї реалізації. Кожна з протидіючих сторін – суб'єктів релігійних відносин має власну мету в релігійному конфлікті, зумовлену предметом і об'єктом, джерелом, причинами та умовами виникнення, динамікою перебігу та шляхами розв'язання. Тому релігійні конфлікти можна розглядати як специфічний стан суспільних відносин, яким притаманна певна особливість – наявність релігійних суперечностей між учасниками конфліктних відносин.

Сутність релігійного конфлікту полягає у деструктивній взаємодії суб'єктів релігійних відносин (внутрішньоцерковних та міжконфесійних) у намірах реалізувати власні релігійні інтереси і цінності, зберегти або перерозподілити владу, вплив, статуси, привілеї тощо, захистити власну ідентичність¹⁸. Релігійний конфлікт є явищем, яке об'єктивно притаманне соціальному простору. Різні релігійні інтереси суб'єктів релігійних відносин є основою для виявлення релігійних конфліктів у масиві суспільних відносин. Це спричиняє необхідність визначити сутнісні ознаки релігійного конфлікту, що відрізняють зазначений вид конфліктів від інших соціальних конфліктів, які мають місце у суспільстві. Таким відмежовуючим критерієм є особливий релігійно-нормативний характер соціальних суперечностей, які знаходяться в основі виникнення релігійного конфлікту. Крім того, до сутнісних характерних ознак релігійного конфлікту як правової категорії можна віднести такі: 1) порушує або перешкоджає суб'єктам релігійних відносин реалізувати свої релігійні інтереси та потреби; 2) завжди має двосторонній характер, який характеризується наявністю домінуючої та підпорядкованої сторін; 3) передумовою виникнення є релігійні суперечності щодо тлумачення чи застосування релігійних норм (наприклад, дотримання суб'єктами релігійних відносин заборон, дозволів чи зобов'язань релігійних норм, що містяться у релігійних приписах релігійно-нормативних актів); 4) є процесом, що має суб'єктивно-об'єктивний характер, де суб'єктивною складовою є поведінка суб'єктів релігійних відносин, а об'єктивною – релігійні суперечності; 5) залежно від походження та змістовно-функціональних особливостей релігійний конфлікт може сприяти стабілізації суспільств, розвитку нових релігійних відносин або призводити до дестабілізації релігійних відносин; 6) тягне певні наслідки, передбачені релігійними нормами для суб'єктів релігійних відносин. Важливо, що релігійний конфлікт виділяється в окрему групу суспільних конфліктів не лише за сферою свого вияву, а й за специфікою суб'єктів-учасників. Принаймні один із конфліктуючих суб'єктів

репрезентований групою (спільнотою, організацією) зі стійкою релігійною (конфесійною) ідентичністю.

Релігійний конфлікт як правова категорія є складним суб'єктивно-об'єктивним явищем: якщо об'єкти релігійного конфлікту можуть бути як специфічними, так і неспецифічними, то суб'єкти конфліктної взаємодії (принаймні один із них) завжди є специфічними – і в соціально-правовому, і в інституційному, і у функціональному розумінні. Так, до суб'єктів релігійного конфлікту можна віднести: по-перше, суб'єктів релігійних відносин (віруючих, клір, релігійні громади, організації, церкву та церковні установи, конфесії тощо); по-друге, інших соціальних суб'єктів зі стійкою релігійною (конфесійною) ідентичністю (етнічні спільноти, релігійно-політичні партії і рухи, суспільство в цілому) або релігійною мотивацією соціально-конфліктної поведінки. Кожен із наведених суб'єктів релігійного конфлікту має різний конфліктний потенціал і можливості впливу на якісні й кількісні параметри релігійного конфлікту. Проте релігійний конфлікт не завжди має лише негативний характер і свідчить про проблеми у релігійно-нормативній системі суспільства та практиці реалізації релігійних норм у механізмі релігійно-нормативного регулювання релігійних відносин: відображає деформацію релігійно-нормативної системи та її окремих структурних елементів; є свідченням нормального розвитку та функціонування різних релігійних інститутів.

Отже, релігійний конфлікт як правова категорія – це різновид суспільних відносин, що виникають у результаті зіткнення і протидії між суб'єктами релігійних відносин (носіями релігійних цінностей (від окремих індивідів (віруючих) до конфесій) з приводу тлумачення, застосування або порушення релігійних норм, зумовлених відмінностями в їх світосприйнятті, уявленнях і ставленні до Бога, різним релігійно-нормативним статусом у релігійних відносинах та участю в релігійно-нормативному регулюванні релігійних відносин.

1. *Андреев В.И.* Конфликтология: искусство спора, ведения переговоров, разрешения конфликтов / Андреев В.И. – Казань: Наука, 1992. – 142 с.; *Бандурка А.М.* Конфликтология: учеб. пособ. для вузов / А. М. Бандурка, В. А. Друзь. – Х.: Право, 1997. – 236 с.; *Вишнякова Н.Ф.* Конфликтология / Вишнякова Н.Ф. – Мн.: ТетраСистемс, 2002. – 464 с.; *Громова О.Н.* Конфликтология: курс лекций / Громова О.Н. – М., Прогресс, 2000. – 304 с.; *Дмитриев А.* Введение в общую теорию конфликтов: Юридическая конфликтология / Дмитриев А., Кудрявцев В., Кудрявцев С. – М., Юристъ, 2003. – 420 с.; *Ишмуратов А.Т.* Конфликт і згода: Основи когнітивної теорії конфліктів / Ішмуратов А.Т. – К., Актіа, 1996. – 312 с.; *Ишмуратов А.Т.* Конфліктологія юридична / А.Т. Ішмуратов, С.В. Бобровник // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Шемшученко Ю. С. (голова) та ін.]. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 3: К–М. – 2001. – С. 335. 2. *Бондаренко В.* Релігійне життя в Україні: Стан, проблеми, шляхи оптимізації / Бондаренко В., Єленський В., Журавський В. – К.: Наукова думка, 1996. – 308 с.; *Україна релігійна: колективна монографія.* – Кн. 1: Стан релігійного життя України / [Витовський Л., Закович М., Яроцький П. та ін.]; за заг. ред. А. Колодного. – К.: Знання, 2008. – 436 с. 3. *Арістова А.В.* Релігійні конфлікти в перехідних європейських суспільствах: природа, динаміка, вплив на релігійно-суспільні процеси: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. філософ. наук / А.В. Арістова. – К., 2008. – С. 5. 4. *Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики Росії / А. Шептицький.* – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2004. – 924 с.; *Гузар Л.* Суспільне буття релігії і Церкви / Л. Гузар // Релігійна панорама. – 2007. – № 4. – С. 2–4; *Маринович М.* Релігійна свобода: місцеві церкви і закордонні місіонери / М. Маринович // Людина і світ. – 1997. – № 5/6. – С. 10. 5. *Митрохин Л.Н.* Баптизм: история и современность (философско-социологические

очерки) / Митрохин Л.Н. – СПб.: Изд-во СПб ун-та, 1997. – 198 с.; *Шахнович М.И.* Библия в современной борьбе идей / Шахнович М.И. – Л.: Лениздат, 1988. – 238 с.; *Яблоков И.Н.* Основы теории религии / Яблоков И.Н. – М.: Прогресс, 2005. – 412 с. **6.** *Бойко О.В.* Юридическая конфликтология / Бойко О.В., Варламова Н.В., Пархоменко Н.Б. – М.: Юристь, 2008. – С. 178. **7.** *Шейнов В.П.* Конфликты в нашей жизни и их разрешение / Шейнов В.П. – Мн.: ТетраСистемс, 2006. – С. 51. **8.** *Залужный А.Г.* Специфика религиозного конфликта / А.Г. Залужный // Религия и право. – 2000. – № 6. – С. 6. **9.** *Даугкиреев Х.С.* Политико-правовая основа регулирования этноконфессиональных отношений в Российской Федерации (на примере Северного Кавказа) / Даугкиреев Х.С. – М.: Проспект, 2002. – С. 29. **10.** *Мальшева Д.Б.* Религиозный фактор в вооруженных конфликтах современности. Развивающиеся страны Азии и Африки в 70–80-е годы / Мальшева Д.Б. – М.: Наука, 1991. – С. 43. **11.** *Степанов Е.И.* Социальные конфликты в современной России: проблемы анализа и регулирования / Степанов Е.И. – М.: Эксмо, 2009. – С. 116. **12.** *Арістова А.В.* Релігійні конфлікти в перехідних європейських суспільствах: природа, динаміка, вплив на релігійно-суспільні процеси: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філософ. наук / А.В. Арістова. – К., 2008. – С. 8. **13.** *Здравомыслов А.Г.* Социология конфликта / Здравомыслов А.Г. – М.: Дело, 2005. – С. 77. **14.** *Кодекс Канонів Східних Церков, проголошений Іваном Павлом II* / [пер. з латин., упоряд. Й. Кобів]. – Львів: Вид-во ОО. Василян, 1995. – С. 133. **15.** *Соснин В.А.* Теоретические и практические подходы к регулированию конфликтных ситуаций в зарубежной конфликтологии / В.А. Соснин // Социальные конфликты. – 2006. – Вып. 6. – С.115-127. **16.** *Васильева Е.И.* Институализация социального конфликта: современный опыт США / Е.И. Васильева // Социальные конфликты. – 2006. – Вып. 6. – С. 128-151. **17.** *Бобровнік С.В.* Компромис і конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: монографія / Бобровнік С.В. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. – С. 179. **18.** *Арістова А.В.* Релігійні конфлікти в перехідних європейських суспільствах: природа, динаміка, вплив на релігійно-суспільні процеси: дис. ... доктора філософ. наук / Арістова А.В. – К., 2008. – С. 115.

УДК 340.12

О. І. МИСАК

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Розглянуто теоретико-правові аспекти реалізації міжнародно-правової відповідальності, особливу увагу приділено міжнародно-правовій відповідальності держав. Автор встановлює зміст, роль, значення публічно-правових та приватноправових особливостей регулювання міжнародно-правової відповідальності держав у контексті внутрішньої та зовнішньої політики держав та протистояння міжнародним загрозам шляхом визначення гарантії дотримання прав та свобод людини і громадянина у сучасному глобалізованому світі.

Ключові слова: юридична відповідальність, міжнародно-правова відповідальність держав, міжнародне правопорушення, міжнародний правопорядок.

Мысак Е.И. Международно-правовая ответственность государств: отдельные аспекты исследования теории и практики

© МИСАК Олена Ігорівна – викладач кафедри правознавства Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна»